

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Διὰ τὸν νεώτερον ἄνθρωπον τὸ ἐπάγγελμα ἔχει μεγίστην σημασίαν, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ διὰ τοὺς πλείστους τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τοῦ βίου· καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ σχέσις τοῦ καθ' ἕκαστον πρὸς τὴν οἰκογένειάν του τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ εἶδους τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ ἀσκεῖ. Πᾶν δὲ ὅ,τι δὲν εἶναι ἐπάγγελμα λαμβάνει ὄλον ἐν περισσότερον τὸν χαρακτῆρα τοῦ παρέργου καὶ δευτερεύοντος. Ὅθεν ἡ εἰσοδος τοῦ νέου εἰς τὴν «ζωὴν» ἴσα δύναται παρ' ἡμῖν πρὸς τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰς ἐπάγγελμά τι, ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἐκλογῆς ὠρισμένου ἐπαγγέλματος καὶ ἐκμαθήσεως αὐτοῦ.

Ἡ τοιαύτη τάξις τοῦ βίου δὲν εἶναι τι αὐτονόητον. Δύναται τις νὰ φαντασθῇ καταστάσεις πολιτισμοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας οὐδεμία ἰδιαιτέρα ἐργασία ὑπερισχύει μονομερῶς οὕτως, ὥστε ἐν τῇ ζωῇ καὶ κινήσεως παραμένει ὑφιστάμενον συνολικόν τι συναίσθημα τῆς ὑπάρξεως, ἐνῶ τὸ «ἐπάγγελμα» περιλαμβάνει ἤδη τὸν περιορισμὸν εἰς μίαν εἰδικὴν ἐνέργειαν. Ἐφ' ὅσον γεωργία, θῆρα, πόλεμος, συναλλαγὴ, λατρεία ἀσκοῦνται ὑφ' ἐνὸς ἀτόμου, εἶναι δύσκολον νὰ ἐξάρωμεν ἐν τῶν στοιχείων ὡς κυρίαν ἐνασχόλησιν. Τοιαύτην ἀμέριστον σχέσιν πρὸς τὴν ζωὴν ἐν ἴσως μόνον ἐπάγγελμα παρέχει κατὰ προσέγγισιν σήμερον, τὸ γεωργικόν· διὰ τοῦτο οἱ λόγοι τοῦ Ρουσσeau «ὁ γεωργὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος» εἶναι ἐν μέρει ἀληθεῖς.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπετελέσθη ἱστορικῶς ἡ διαίρεσις εἰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις καὶ ὁ ἐν αὐταῖς ὄλον ἐξανόμενος καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τῆς πραγματείας ἡμῶν. Πρέπει ὁμοῦ νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐργασίας ἀπέρρε πάντοτε μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς Διαφωτίσεως ἐκ θρησκευτικοῦ τινος συνδέσμου, καὶ ὅτι

ἐν τῷ χριστιανικῷ πολιτισμῷ—παρά πᾶσαν τὴν μεταβολὴν τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀποχρώσεως—ἐκαστον ἐπάγγελμα ἐδικαιοῦτο νὰ συναισθάνεται ἐαυτὸ ὡς συνεργοῦν εἰς τὴν «βασίλειαν τοῦ θεοῦ», ἐπομένως εἰς ὑπερατομικὸν νοήματος ἐκφραστικὸν σύνδεσμον. Τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο πλαίσιον ἠφανίσθη βαθμηδὸν συνεπεία τοῦ κοσμικοῦ χαρακτῆρος, τὸν ὁποῖον προσέλαβεν ὁ νεώτερος βίος. Ἀκριβέστερον θὰ ἔπρεπε νὰ εἰπώμεν ὅτι ὑπεχώρησεν εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως. Διότι ὅσῳ περισσύτερον «γεμίζει» τὸ ἐπάγγελμα τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου, τόσῳ περισσύτερον καθορίζεται ὑπὸ αὐτοῦ καὶ ἡ καθόλου σχέσις πρὸς τὸν κόσμον. Κοσμοθεωρία λοιπὸν καὶ θεωρία περὶ σκοποῦ καὶ ἀξίας τῆς ζωῆς ἐξαρτῶνται ἀναποδράστως καὶ εἰς μέγαν βαθμὸν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὡς τὰνάπαλιν κατὰ τὴν ἰδανικὴν περίπτωσιν ἐντελῶς ἐλευθέρας ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, ἡ ἐποψις θὰ ἐξηρτᾶτο ἐκ θεμελιωδεστάτων ἀξιολογικῶν ἀποφάσεων τοῦ ἀτόμου. Κατὰ τοῦτο ἡ διαπραγματεύσεις τῆς σχέσεως τοῦ ἐφήβου πρὸς τὸ ἐπάγγελμα οὐδαμῶς ἀνήκει μόνον εἰς τὴν σφαῖραν τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ σχετίζεται στενῶς πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς παροχῆς ὀλοκληρωτικοῦ νοήματος, τοποθετουμένου δικαίως μεταξὺ τῆς διαπραγματεύσεως τοῦ ἠθικοῦ καὶ τῆς τοῦ θρησκευτικοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ προαίσθησις τοιούτων συνολικῶν σχέσεων εἰσέρχεται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐφήβου μόνον ὑπὸ ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκᾶς συνθήκας.

Ἴνα νοήσωμεν τὴν ὄψιν ταύτην τῆς ἐξελιξέως πρέπει νὰ διευκρινήσωμεν τὰς οὐσιώδεις σχέσεις τῆς ζωῆς τὰς ὁποίας περικλείει τὸ ἐπάγγελμα καὶ αἱ ὁποῖαι συνυπακούονται ἐν ταύτῃ. Ἐν πρώτοις ἐπαναλαμβάνεται ἐνταῦθα διάκρισις παραπλησία πρὸς ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθημεν νὰ προβῶμεν καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μορφήν ἀντικειμενικῆς σημασίας τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ὡς τμήμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τὸ ἐπάγγελμα πεδῖον δράσεως τυπικῶς διωρισμένον, ὅπερ οὐδαμῶς φέρει οἰκονομικὸν μόνον χαρακτῆρα· τοῦναντίον τὸ οἰκονομικὸν ἐπάγγελμα (ἡ κερδίζουσα τάξις) ἀποτελεῖ ἤδη ἰδιαιτέραν μορφήν. Ἀλλὰ μεθ' ὅλων τῶν ἐπαγγελμάτων, οἰκονομικῶν καὶ μὴ, συνδέεται ὠρισμένη πολιτικὴ, οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ θέσις τῶν ἀσκούντων

αυτά. Ἡ ἐναπόθεσις αὐτῆ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐντὸς τοῦ συνόλου τοῦ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ παρουσιάζει διὰ τῆς ἱστορίας μεγίστας διαφοράς. Τὰ ὑφ' ἡμῶν καθ' ἀκολουθίαν λεγόμενα εἶναι πάλιν δυνατὸν νὰ ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸν νεώτερον, κυρίως εὐρωπαϊκὸν τύπον τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ εἰδικῶς τὸν γερμανικόν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῆς διαρθρώσεως αὐτῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τοῦ πολιτισμοῦ τρόπος· ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παλαιᾶς, λίαν εὐρείας σημασίας τῆς λέξεως, καλεῖται συνήθως καὶ σήμερον ἔτι κοινωνιολογικός, εἰ καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον θὰ ὤφειλέ τις κυρίως εἰπεῖν νὰ νοῆ μόνον τὰς μορφὰς τῆς κοινωνικῆς ἐξαρτήσεως, ὑπὸ τὰς ὁποίας συντελεῖται ὁ ἐπαγγελματικὸς βίος.

Ἀπὸ τῆς κοινωνιολογικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐπαγγέλματος δεόν νὰ διακρίνωμεν τὴν ψυχολογικὴν. Ἀναφέρεται εἰς τὴν ψυχικὴν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα προσαρμογὴν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου ὡς φορέως τοῦ πολιτισμοῦ, συνεπῶς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν αὐτοῦ βούλησιν, τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ ἐναντῖον ὀρισμένων ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τὴν πρὸς αὐτάς συμμόρφωσιν· τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν «κλήσιν» αὐτοῦ, τ. ἔ. εἰς τὸν προσωπικὸν αὐτοῦ προορισμόν, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε συμπίπτει ἐντελῶς πρὸς τὰς συνθήκας ἐκεῖνας. Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἔργον ἡμῶν ἀνάγεται εἰς τὴν ἐξελικτικὴν ψυχολογίαν, τ. ἔ. ζητοῦμεν νὰ διακριθῶσιν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπὸ τοῦ νοήματος καθωρισμένων σχέσεων πρὸς τὸν ἐπαγγελματικὸν βίον, ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὴν ἀποτελέσειν τοῦ καθ' ἕκαστον ὄντος.

Οὐσιώδη στοιχεῖα ἐν τῷ ἀντικειμενικῷ ἐπαγγέλματι εἶναι τὰ ἐξῆς· α) ἡ ἐν τῷ συνόλω τοῦ πολιτισμοῦ σφαῖρα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ λίαν πολυπλόκων καὶ πολυσχιδῶν γεγονότων τοῦ καταμερισμοῦ καὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἔργων· ταύτην καλοῦμεν τὸ εἰδικὸν περιεχόμενον τῆς ἐνεργείας· β) τὴν πρὸς τοῦτο συνδεομένην σφαῖραν τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς μετὰ τῶν οἰκείων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων καὶ τὴν κοινωνικὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ

στοιχεῖον τῆς βαθμολογικῆς σειρᾶς γ) τὸ οικονομικῶς προσοδοφόρον, τὸ ὁποῖον προέχει μεγάλως παρὰ τοῖς ἐκδήλως οικονομικοῖς ἐπαγγέλμασιν, σπανίως δὲ ἐλλείπει ἐντελῶς τὸ στοιχεῖον τοῦ κέρδους.

Ἐν τῷ ἐν ὑποκειμενικῇ ἐννοίᾳ ἐπαγγέλματι διακρίνομεν α) τὴν οἰκοθεν ὑπάρχουσαν ὀρμέφυτον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα κλίσιν. Ἐπὶ ὑψηλοτέρων βαθμίδων ἐνσυνειδήτου αὐτοπαρατηρησίᾳ ἀναπτύσσεται β) εἰς ἐλατῆριον τοῦ ἐπάγγελματος. Ὁ ἐκάστοτε ἰδιάζων χαρακτήρ αὐτοῦ δύναται νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τινὰ τῶν πρὸ μικροῦ ἀπαριθμηθεισῶν πλευρῶν τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ προέχει ἢ ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ (ἢ καὶ ἐπ' αὐτῇ τῇ ἐργασίᾳ) χαρὰ ἢ τὸ ἐλατῆριον τῆς βαθμολογικῆς σειρᾶς ἢ τὸ ἐλατῆριον τοῦ κέρδους γ) ἢ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἰδιοφυεῖα, τ. ἔ. ἢ φυσικῆ, ψυχικῆ καὶ ἠθικῆ ἱκανότης τοῦ προσώπου πρὸς ἐπαγγελματικὸν τινὰ κλάδον, ἐφ' ὅσον εἶναι παροῦσα πρὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως. Διάφορος τούτων εἶναι πάλιν δ) ἢ γνῶσις τοῦ ἐπάγγελματος, τ. ἔ. αἱ εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναγόμεναι γνώσεις καὶ ἡ κατοχὴ φανταστικῶν εἰκόνων περὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπαγγελματικῆς δράσεως καὶ περὶ τῆς οικείας εἰδικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐμπειρίας· ἀμφότερα ταῦτα εἶναι δυνατόν νὰ κατέχη τις καὶ χωρὶς νὰ ἀσκήσῃ ἀκόμη τὸ ἐπάγγελμα. Τέλος εἰς τὴν προσαρμογὴν εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν ἐπάγγελμα ἀνήκει ε) ἢ ἐπαγγελματικὴ μὀρφωσις· αὕτη εἶναι προῖον τοῦ πολιτισμοῦ, ὅχι τι οἰκοθεν καὶ ἐκ φύσεως δεδομένον, καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν περὶ τὸ ἐπάγγελμα ἀσκησιν ὡς τὴν προσεχεστάτην καὶ ζωντανωτάτην σχέσιν, τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τὸ ἄτομον.

Ὅταν συντελεσθῇ ἡ πραγματικὴ σύνδεσις μεταξὺ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐπαγγέλματος, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν βίωσιν καὶ τὴν διαμόρφωσιν, εἰς τὸ βούλεσθαι καὶ δύνασθαι, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν, ἀναπτύσσονται τρεῖς τινὰ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς πληρώσεως τοῦ νοήματος τοῦ ἐπάγγελματος· ἢ ἐπὶ τῷ ἐπαγγέλματι χαρὰ (ἢ ἢ ἐπ' αὐτῷ ἀπαγορήτευ-

σις), τὸ ἐπαγγελματικὸν ἦθος καὶ ἢ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐξαρτωμένη πλευρὰ τῆς κοσμοθεωρίας.

Ἐὰν κατωρθοῦμεν διὰ μίαν στιγμήν νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὸ πολλαπλοῦν τοῦτο πλέγμα τῶν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος σχέσεων διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παντογνώστου, θὰ ἱκανοποιοῦμεν ἴσως τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο αἶσθημα, νὰ θέσωμεν δηλ. ἕκαστον ἔφηβον εἰς ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ δράσεως, διὰ τὴν ὁποίαν κέκτῃται ἐσωτερικὴν προδιάθεσιν ἢ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐκ φύσεως προωρισμένος. Πραγματικῶς ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τις, καὶ τοῦ πρὸς ὃ εἶναι κεκλημένος. Ὅταν δηλαδὴ ὁμιλοῦμεν περὶ ἐπαγγέλματος ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐννοίᾳ, νοοῦμεν ἐσωτερικὴν τινα «κλήσιν», συνυπακούεται δὲ ἐν τούτῳ καὶ τόνος τις ἐκ τῆς εἰς θεῖαν πρόνοιαν πίστεως ἢ τοῦλάχιστον εἰς προσωπικὸν προορισμόν, δυνάμει τοῦ ὁποῖου τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον φέρει ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς ταύτην καὶ μόνον τὴν ἐνέργειαν ἐν τῷ συνδέσμῳ τοῦ πολιτισμοῦ. Τῇ ἀληθείᾳ ὅμως τὰ πράγματα φέρουν χαρακτῆρα ὅλως διάφορον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον νομίζει ἢ πιστὸς αὕτη. Καὶ αὕτη ἀκόμη ἢ παντογνώσιᾳ δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀποκαταστήσῃ πλήρες σύστημα ἁρμονίας μεταξὺ τῶν ἀντικειμενικῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν ὑποκειμενικῶν κλήσεων. Διότι αἱ «προδιαθέσεις», τὰς ὁποίας ἐκληρονόμησεν ὁ ἔφηβος καὶ ἀνέπτυξεν ἐντὸς τοῦ πρώτου αὐτοῦ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος, οὐδέποτε συμπίπτουν ἐντελῶς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας προβάλλει ὠρισμένον τι κοινωνικὸν ἐπάγγελμα. Ὁ ἐν τῷ γίγνεσθαι ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ ἱκανοποιῇ ἀπὸ δέκα ἐπόψεων τοιοῦτο ἰδιόμορφον πλέγμα ἀναγκαίων ἐνεργειῶν— ὑπολείπονται ὅμως δύο ἢ τρεῖς ἢ δέκα ἄλλαι, πρὸς τὰς ὁποίας σ τ ε ρ ε ῖ τ α ι τοῦ ἐπιθυμητοῦ, μεταξὺ δὲ πάλιν τούτων ὑπάρχουν ἴσως τινές, τὰς ὁποίας παρὰ πάσας τὰς προσπάθειας του δὲν κατορθώνει νὰ προαγάγῃ μέχρι τῆς ἀναγκαίας τελειότητος. Καὶ διὰ τὸν μεγαλοφυέστατον ὑπάρχει ὄριον, πέρα τοῦ ὁποῖου ἀδυνατεῖ νὰ προχωρήσῃ ἢ τραγικότης αὕτη εἶναι μοῖρα τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, δὲν φέρει δὲ πάντοτε ἢ μοῖρα αὕτη τὸν ἐκδηλον χαρακτῆρα τῆς ἐνοχῆς. Παραδείγματα τούτου— ἀπὸ τοῦ

ὄψους τῆς παγκοσμίου ἀποστολῆς μέχρι τῶν ἀπλῶν συνδέσμων τοῦ καθημερινοῦ βίου—ὕπάρχουν ἀρκούντως πρόχειρα.

Πάντα ταῦτα ἰσχύουν καὶ ἐναντίον τῶν ὑπερβαλλόντως αἰσιοδόξων ἐλπίδων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς πρὸς ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος συμβουλάς. Πολὺ σπανίως χειρίζονται ὀρθῶς τὸ μέτρον τοῦτο. Ἡ στήριξις αὐτοῦ ἐπὶ ψυχολογικῆς ἀπλῶς ἐρεύνης τῆς ἱκανότητος εἶναι παντελῶς ἐσφαλμένη. Διότι, παρορωμένου τοῦ γεγονότος ὅτι πολλαὶ ἱκανότητες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοκιμασθοῦν ἄλλως ἢ ἐν τῇ πραγματικῇ περιπτώσει, δὲν δύναται τὸ ἐπάγγελμα νὰ ἐκλέγεται ἐπὶ τῇ βάσει ψυχολογικῶν μόνον ἀρχῶν. Ἐχει ἀντικειμενικὰς συναφείας, πρὸς τὰς ὁποίας οὐδεμία ψυχὴ προσαρμόζεται ἐντελῶς. Οἰκονομικοὶ παράγοντες εἶναι ἐνεργοὶ ὑπὸ διαφορωτάτας μορφάς. Ὅ,τι δὲ τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον εἶναι εἰς θέσιν νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀκόμη ἀρκετὸν ὅπως ἀσκήσῃ ροπὴν προστίθεται ἢ ἀρχὴ τῆς χρείας καὶ τῆς πλησμονῆς. Τοῦτο καλοῦν συντόμως τὰς «προσδοκωμένας ἐπιτυχίας», τοῦ ἐπαγγέλματος. Πέρα δὲ τοῦ οἰκονομικοῦ ὑπάρχουν «ἀστάθμητα», τὰ ὁποῖα βαρύνουν πολλάκις μεγάλως. Συμβουλὴ πρὸς ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος, ἢ ὁποῖα θὰ ἐλάμβανε πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψει, θὰ ἐστερεῖτο ἐν τούτοις καὶ πάλιν νοῦ, ἐφ' ὅσον θὰ ἔτεινε νὰ ἐπιδράσῃ μόνον ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς κοινωνικῆς τεχνικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ παιδαγωγικῶς. Πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν προσωπικὴν ἀξιολογίαν τὴν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα σχετιζομένην. Μόνον τότε θέτει εἰς κίνησιν τοὺς ἰσχυροτάτους μοχλοὺς καὶ προπαρασκευάζει τὴν δημιουργίαν ἡθους τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἄλλ' ἡ παιδαγωγικὴ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἔργου ἡμῶν. Τὸ οὐσιῶδες δι' ἡμᾶς ζήτημα εἶναι ἡ ψυχολογία τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ—ἐπειδὴ παντελῶς ἐκδηλὸς καὶ σαφὴς ἐκλογὴ σημαίνει εὐνοϊκὴν περίπτωσιν—ἔργον ἡμῶν εἶναι ἡ ψυχολογικὴ κατανόησις τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ὄρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους φθάνει ὁ ἔφηβος εἰς τὸ ἐπάγγελμα. Οἱ «ἐξωτερικοὶ» ὄροι δὲν εἶναι ἀδιάφοροι διὰ τὴν ψυχολογίαν. Ὑπάρχουν κοινωνικὰ κατασκευάσματα, τὰ ὁποῖα θεμελιούνται ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐὰν δὲν θέλωμεν

νά δεχθῶμεν ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ καθ' ἑαυτόν ἐκβιάζεται ἐντὸς αὐτῶν κατ' ἀνήκουστον τρόπον, πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τὸ κοινωνικὸν τοῦτο κατασκευάσμα ψυχικὸν κατασκευάσμα διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς φέρομεν ἐντὸς ἡμῶν· τ. ἔ. σταθερωτέρα προσκόλλησις εἰς τὸν δεδομένον κύκλον τοῦ βίου, αὐτάρκης ἐγκαρτέρησις, ὀλιγωτέρα πλαστικότης καὶ ἑσωτερικὴ εὐκίνησις τῆς ψυχῆς. Καὶ ὁ τοιοῦτος ὡσαύτως βίος πρέπει νὰ εἶναι ἀξίως ζωῆς. Κέκτηται τὰς ἰδίας αὐτοῦ βαθεῖας ἀξίας, πρὸ πάντων τὴν ἀξίαν τοῦ συναισθήματος τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀσφαλοῦς γαλήνης. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ πολιτισμῷ ὑφίστανται ἀκόμη ἰσχυρὰ κατάλοιπα τοῦ ψυχικοῦ τούτου κατασκευάσματος. Ἡ ἐκλειψις τοῦ ἐντὸς τῶν διαφόρων τάξεων περιορισμοῦ δὲν ἦτο ἀσφαλῶς κατὰ πάντα εὐεργετικὴ.

Ἄλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ παριστᾷ πάλιν μίαν μόνον ὄψιν τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐργατικοῦ συμβολαίου. Ἡ ἀρχὴ! Τ. ἔ. οὐδεὶς νομικὸς κανὼν δημιουργεῖ περιορισμὸν εἰς τὴν προσωπικὴν ἀπόφασιν. Ἄλλ' ὑπάρχουν ἀρκεταὶ ἄλλαι δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συμμετέχουν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐνσυνειδήτων ἐλατηρίων· πρὸ πάντων ἡ πρὸς ἀδράνειαν ροπὴ ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἡ πρὸς τὴν προοδευτικὴν βούλησιν σχέσις εἶναι οἷα ἡ τῆς βαρύτητος πρὸς τὴν τριβὴν· ἔπειτα ἡ ἔκτασις τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεως, ἡ οικονομικὴ ἀντοχὴ καὶ τέλος τὸ βάρος κοινωνικῶν κρίσεων καὶ προλήψεων. Μιᾶ λέξει· ἡ νομικὴ ἐλευθερία δὲν εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν οικονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐλευθερίαν καὶ πρὸς τὴν προσωπικὴν δυνάμιν τῆς ὑπερνήκσεως.

Ἀγαθοεργὸς τις θεότης ἀπέκρυψεν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ γίνεσθαι ἀνθρώπου τὰς πλείστας τῶν δυνάμεων τούτων, περικαλύψασα διὰ πέπλου. Ὀλίγους μόνον βλέπει ἀκόμη ἐκ τῶν πραγματικῶν συνδέσμων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ὁ βίος. Ἡ βαθμιαίως κατακτῶσα καὶ ὑπερνήκῶσα δυνάμις στηρίζεται πολὺ περισσότερον ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἢ ἐπὶ τῆς πλήρους καὶ σαφοῦς γνώσεως. Ἡ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἐξέλιξις ἀκολουθεῖ ταύτην ἀκριβῶς τὴν ἀπὸ τῆς φαντασίας πρὸς τὴν ὀμὴν πραγματικότητα ὁδόν, τὴν ὁποίαν καὶ πρότερον ὑπεδείξαμεν. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώ-

μενοι δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν σχηματικῶς τρία στάδια τῆς ἐξελιξεως· τὰ παιδικὰ περὶ τὸ ἐπάγγελμα ὄνειρα, τὰ νεανικὰ περὶ ἐπαγγέλματος σχέδια καὶ τὴν πρώτην συγκεκριμένην πείραν τοῦ ἐπαγγέλματος.

Α. Τὰ περὶ τὸ ἐπάγγελμα ὄνειρα τοῦ παιδὸς ὑπάγονται ὑπὸ τὴν παιδιὰν καὶ τὴν παίζουσαν ἀπομίμησιν. Ἐν ταῖς παιδικαῖς ὁμῶς ταῦταις δὲν ἐνυπάρχει μόνον βαθὺ νόημα, ἀλλὰ καὶ μυστικὴ τις καθορίζουσα δύναμις ἀνυπολογίστου σημασίας. Ὑπάρχουν βεβαίως παιδικὰ περὶ τὸ ἐπάγγελμα παιδικὰ, αἱ ὁποῖαι εἶναι τυπικαὶ δι' ὠρισμένης ἡλικίας καὶ δυσκόλως ἀποτελοῦν ἐνδειξὴν μελλούσης βουλήσεως. Μερικὰ ἐπαγγέλματα ἐπιβάλλονται ἰσχυρῶς εἰς τὴν συνειδησιν, ἀκριβῶς διότι εἶναι συγγενῆ πρὸς τὴν φυσικὴν καθ' ὁρμὰς ζωὴν τοῦ παιδὸς (μάγειροι καὶ ζαχαροπλάσται) ἢ διότι φαίνονται ἐν αὐτοῖς συγκεντρωμέναι σπουδαῖαι γενικαὶ πλευραὶ τοῦ μέλλοντος βίου· ἢ παιδιὰ τῶν στρατιωτῶν, ἢ παιδιὰ τοῦ ἀμαξηλάτου, ἢ παιδιὰ τοῦ ἐμπόρου· ἢ οἰκοδομία καὶ ἢ πλαστικὴ, ἢ θήρα καὶ ἢ ἄγρα, ἢ ἱππασία, ἢ ξιφομαχία καὶ ἢ σκοποβολὴ ἀποτελοῦν οὐσιώδη μέρη τῶν γενικῶς ἀναγκαίων ἐνεργειῶν τοῦ μέλλοντος. Ὅθεν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα περὶ ὁρμῆς πρὸς μέλλον ἐπάγγελμα. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ κορασίων. Ἡ ἔκτασις τῆς μελλούσης αὐτῶν ἐξελιξεως εἶναι στενωτέρα τῆς τῶν μειράκιων. Τὸ διαφέρον αὐτῶν πρὸς πλαγγόνας καὶ μικρότερα παιδιὰ, πρὸς τὴν ραπτικὴν καὶ τὴν μαγειρικὴν καὶ τὰς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀναφερομένας παιδικὰς φέρει τὸν χαρακτῆρα ἐμφύτου, περιορισμένου, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀσφαλοῦς ἐν στίκτου· δυσχερῶς μόνον ἀναφαίνονται ἄλλαι κλίσεις ἐναντίαι πρὸς τὴν σταθερὰν ταύτην ἐκ φύσεως προικοδοτήσιν. Ἡ ἀπὸ τῆς παιδιᾶς εἰς τὴν πραγματικὴν περίπτωσιν μετάβασις εἶναι ἀληθὲς ὅτι σπανίως εἶναι ἀμεσος· ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι τῆς μητρὸς, τῆς συζύγου, τῆς οἰκοκυρᾶς φαίνονται σχεδὸν ὡς ἀναβίωσις τις τῶν πρωτογόνων ἐκείνων ἐν στίκτων, ταῦτα δὲ πάλιν ὡς μονόσημος πρόληψις τοῦ προορισμοῦ τοῦ σοβαροῦ βίου.

Ἐκπληκτικωτέρα εἶναι ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν οἱ παῖδες δεικνύουσι τὴν σταθερὰν ροπὴν νὰ παίζουσι τὸν διδάσκαλον ἢ τὸν κή-

ρυκα· ἢ διαλύουν καὶ κατασκευάζουν μηχανάς· προβαίνουν εἰς καταμετρήσεις, παρασκευάζουν δίκας, νοσηλεύουν ἀσθενεῖς. Συνήθως δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εὐρωμεν τὸ πρότυπον, τὸ ὁποῖον ἐγνώρισαν καὶ τὸ ὁποῖον μιμοῦνται σταθερῶς. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅσον μυστηριῶδες καὶ ἀν παραμένῃ, ὅτι ἐνίοτε ἀνακύπτει μετ' ἀποφασιστικῆς δυνάμεως κληροδοτηθεῖσα οἰκογενειακὴ ιδιότης. Περὶ τὸ τέλος τῆς παιδικῆς ἡλικίας μεθίστανται συχνὰ αἱ τοιαῦται παιδιὰ εἰς παντελῶς σοβαράς, τοῦ σκοποῦ συνείδησιν κεκτημένας ἐνασχολήσεις. Φαίνεται μάλιστα ὅτι αἱ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τάσεις αὗται προηγούνται χρονικῶς πολὺ πάσης ἄλλης πλευρᾶς τῆς ψυχικῆς ἀφυπνίσεως. Ἀξιοσημείωτον παράδειγμα μονομεροῦς ὀριμάσεως τῆς πρὸς βίωσιν ἱκανότητος! Διότι ὁ περὶ οὗ ἐκάστοτε πρόκειται παραμένει κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐντελῶς ἀκόμῃ παῖς. Οὐδ' εἶναι ἄλλως τε ἀναγκαῖον νὰ περιλαμβάνῃ ἐνσυνειδήτως ἤδη ὑπὸ τὴν ἀρχὴν μέλλοντος ἐπαγγελματὸς τὰς πράξεις αὐτοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἰσχυροτέρα ἀπόδειξις πιστοῦσα τὴν ἰσχύν, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνωρὶς ἤδη κατακουριεῖ τὸν ἄνθρωπον τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα.

Β. Ἀλλ' ἡ κυρίως εἰσοδος εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐξαγγέλλεται κατὰ κανόνα διὰ τούτου, ὅτι ὁ ἐφηβος δράττεται τῆς πλευρᾶς ἐκείνης τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἰδιαζόντως ἐγγὺς εἰς αὐτὸν δυνάμει ἐσωτερικῶν συνθηκῶν. Οὕτω μόνον ὑποτάσσεται τὸ σχέδιον ἐκεῖνο τῆς ζωῆς, περὶ τῶν γενικῶν γραμμῶν τοῦ ὁποίου ὠμιλήσαμεν ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ, εἰς τοὺς ὄρους ἐργασίας ἀντικειμενικοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπάρχει τῶρα πρῶτότυπος «βίωσις», ἔχει μόνον ἀπλῆ μίμησις.

Ἐχει βεβαίως καὶ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία τὰ τυπικὰ αὐτῆς περὶ τὸ ἐπάγγελμα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλέον ἀγνωστα εἰς ἡμᾶς. Εἶναι περισσότερο ἐπικίνδυνα τῶν παιδιῶν τῶν παιδῶν, διότι «καθηλοῦνται» πολὺ εὐκολώτερον, χωρὶς νὰ στηρίζωνται ἐπὶ εἰδικῆς ἱκανότητος. Εἰς τὰ τυπικὰ ταῦτα φαινόμενα τῆς ἐξελέξεως ἀνήκει ἡ ἐπιθυμία νὰ γίνουσι ἠθοποιοὶ ἢ ποιηταί, ἐπιφανεῖς συνθέται ἢ φιλόσοφοι. Παραλλήλως ἀναφαίνεται ὁ ἀξιωματικὸς, ὁ ἄνθρωπος τῶν ἀθλοπαιδιῶν, ὁ ἐξερευνητής, παρὰ δὲ τοῖς κορα-

σίοις ἢ χορεύτρια καὶ ἡ αἰδοῦς ὡς ἰδιαζόντως δελεαστικοὶ τύποι. Ὅλα ταῦτα ἐξαρτῶνται καὶ ἐκ τῆς «μῦθας» καὶ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χρονικῶν συνθηκῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλ' ἡ ψυχολογία πρέπει νὰ προσέχη συντόμως εἰς τοῦτο, ἔσθ' ἂν δηλ. ἡ ἰσχυρῶς ἐκφαινομένη κλίσις πηγάζῃ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων μόνον συμπτωμάτων τοῦ σταδίου τῆς ψυχικῆς ἐξελιξέως ἢ ἐκ σταθερῶν βαθῶν τῆς προσωπικῆς φύσεως.

Ἡ διάκρισις εἶναι λίαν δυσχερῆς. Διότι ὅλα, ὅσα κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα φαίνονται εἰς τὴν νεολαίαν ὡς περιεχόμενον τοῦ βίου ἄξιον ἐπιδιώξεως, ἐμφανίζονται ἔτι ὡς στενὴ σύμφυσις ὄνειροπολοῦσας φαντασίας καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζομένης βουλήσεως. Αἱ πλουσιώτεροι μάλιστα φύσεις ἐντροφοῦν εἰσέτι ἐντὸς φαντασιακῶν ἐνδεχομένων, ἐν ᾧ αἱ νηφάλιοι κατευθύνονται ἤδη πρὸς στενὴν τινα πραγματικότητα. Ἡ ἀμφιβίου χαρακτῆρα φέρουσα κατάστασις αὕτη μεταξὺ παραισθήσεως καὶ αἰσθήσεως τῆς πραγματικότητος ἀποτελεῖ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας λαμβάνονται αἱ σπουδαιόταται περὶ τὸ ἐπάγγελμα ἀποφάσεις τοῦ ἐφήβου. Ὁ ψέγων τὰ δεδομένα ταῦτα ψέγει τὴν φύσιν. Διότι αὕτη διηυθέτησε τὰ πράγματα οὕτως. Ὡς ψυχολόγοι δὲ ἔργον ἔχομεν νὰ ρίψωμεν φῶς εἰς τὸ ἡμίφως τοῦτο, ἵνα ἴδωμεν διὰ τίνος κυρίως σχισμῆς εἰσέρχονται αἱ πρῶται ἀκτῖνες διὰ τῶν ὁποίων θὰ φωτισθῇ ἡ μέλλουσα νὰ ἐπικρατήσῃ σταδιοδρομία.

Ψυχολογικῶς κέκτηται προέχουσαν σημασίαν τὸ γεγονός ἂν ἡ ἐκλογή τοῦ ἐπαγγέλματος τελεῖται κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου ἔτους, ἐπομένως παρ' ἡμῖν περὶ τὸ τέρμα τοῦ νομικῶς καθωρισμένου σχολικοῦ βίου, ἢ μόλις περὶ τὸ τέλος τοῦ 18—19ου ἔτους. Ἐκτὸς τῆς μεγαλυτέρας γενικῆς ὀριμότητος κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν καὶ τῆς εὐρυτέρας γενικῆς μορφώσεως, ἡ ὁποία οὕτω συνετελέσθη, ὑφίστανται διὰ τὸν τελειόφοιτον τῶν ἐννεαταξίων ἀνωτέρων σχολείων πολὺ πλουσιώτερα ἐνδεχόμενα ἐκλογῆς ἢ διὰ τὸν μαθητὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ὁ δεκατετραστῆς ἀντιμετωπίζει συνήθως τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος ὡς κατὰ τὸ ἡμισυ παῖς ἀκόμη· οὔτε ἡ κρίσις αὐτοῦ εἶναι ἀρκούντως ὀριμος, ἵνα καὶ πρόρωθεν μόνον ἐπισκοπήσῃ τὴν κατάστασιν, οὔτε αὐτὸς εἶναι

άρκετὰ αὐτοτελής, ἵνα ἀποφύγη τὴν βούλησιν τῶν συμβούλων του καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀσκουμένην ὑποβολήν. Τὸ τέρμα τῆς ἐν τῷ σχολείῳ κατὰ νόμον φοιτήσεως, ἐξεταζόμενον ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας, εἶναι πολὺ πρόωρον. Μόνον οἰκονομικοὶ λόγοι, αἱ ἀνάγκαι τῆς ὤμῃς πραγματικότητος, δικαιολογοῦν τὸν τερματισμὸν τῆς γενικῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγῆς κατὰ τὴν ἐναρξιν ἀκριβῶς τῆς ἀγωγῆς χρηζούσης ἡλικίας—ἐὰν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τοῦτο «δικαιολογίαν» πρὸ τοῦ θρόνου τῆς παιδαγωγικῆς.

Ὡς ἔχουν τὰ πράγματα, ἡ ἐκλογή τοῦ ἐπαγγέλματος παρὰ τοῖς μαθηταῖς τοῦ δημοτικῷ σχολείῳ λαμβάνει μορφήν ἐντελῶς διάφορον τῆς παρὰ τοῖς τελειοφοίτοις τοῦ γυμνασίου. Ὁ λόγος θὰ εἶναι ἐν πρώτοις περὶ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ φαινομένων.

I. Ὁ δεκατετραετής ὁ ἀνήκων εἰς ἀπορώτερα ὕλικῶς στρώματα ὑπολείπεται συνήθως πολὺ ἀκόμη πρὸς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν. Ὡς τέκνον τῆς μεγαλοπόλεως—μάλιστα ἐν Βερολίῳ—δυνατὸν νὰ ἔχη ἤδη φθάσει εἰς σπουδαῖον βαθμὸν αὐτοτελείας, ἡ τοῦλάχιστον προσαρμογῆς εἰς τὰς συνθήκας τοῦ βίου τῆς μεγαλοπόλεως, συχνὰ δὲ καὶ πείρας καὶ οἰκονομικοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἡ κυρίως ψυχικὴ ἐξέλιξις τῆς ἡβῆς σπανίως ἔχει ἀρχίσει κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς σύμπτωμα, ἡ πρὸς τὰ ἔνδον τροπὴ καὶ ἡ ἀνθισις ποθοῦσης φαντασίας, πενιχρότατα μόνον ἀναπτύσσεται ὑπὸ τὴν πραγματικὴν πίεσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τὸ στάδιον τῆς αἰσθητικῆς ἐρωτύλου ὄνειροπολήσεως διαδραματίζει μέρος πολὺ εὐτελέστερον, εἰ καὶ οὐδέποτε σχεδὸν ἐλλεῖπει ἐντελῶς. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ὅλη ψυχικὴ ἐξέλιξις δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ βάθους, τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἐκτάσεως, εἰς τὰς ὁποίας ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ἐξωτερικοὺς ὁρους θὰ ἔφθανεν. Ἄλλ' ἴσως δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ φαινομένου τούτου καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἡ αἰσθησις τῆς πραγματικότητος ἀφυπνίζεται ἐνωρίτερον παρὰ τοῖς πενεστέροις στρώμασιν. Ὁ πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένος τύπος—ἵνα μεταχειρισθῶμεν τοὺς ὁρους τῆς σχολῆς τοῦ Jung—εἶναι παρ' αὐτοῖς συνηθέστερος τοῦ ἐνδοσκοπικοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐναρξίς τῆς ψυχικῆς ἡβῆς ἐξαγγέλλεται καὶ δι' ἄλλων συμπτωμάτων. Ἐν ᾧ ὁ ὑπὸ ἀσφαλεῖς συνθήκας τῆς

ζωῆς τελῶν ἔφηβος ἀρχίζει νὰ ὄνειροπολῇ αἰσθητικῶς καὶ νὰ ἀγαπᾷ ἐνθουσιαστικῶς ἢ εὐρίσκει, ἐν ᾗ περιπτώσει ἀνήκει εἰς τὰς νηφελίους φύσεις, τὸ πεδίον τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν ἐνασχολήσεως, ἀφυπνίζεται συνήθως παρὰ τῷ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς οικονομικῆς ἀθλιότητος τελοῦντι ἐφήβῳ εὐθύς ἢ ἰσχυρὰ ἐπιθυμία νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν στενότητα καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος, ὅπερ εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν μεταφραζόμενον σημαίνει νὰ κερδήσῃ χρήματα. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ αὐτοτέλεια καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακάλυψις τοῦ κόσμου συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι τῆς ὁρμῆς ταύτης λαμβάνει πείραν μετ' αὐξούσης ἐντατικότητος καὶ ὅτι καταντᾷ δι' αὐτὸν ζωτικὴ βίωσις, ἐν ᾗ διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πλουσιωτέρου παραμένει κατὰ κανόνα περιφερειακόν τι καὶ δευτερεῦον. Οἰκισθεν ἐντελῶς συνάγεται, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸν πρῶτον ἐκεῖνον εἶναι ἡ ἐκλογή οικονομικῶν ἐπαγγελμάτων, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος πολὺ μεγάλην ροπήν ἀσκεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦ κέρδους, εἰ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον βαρύνει πάντοτε αὐτὸ μόνον.

Πρέπει ὁμως νὰ προσθέσωμεν ἀμέσως ὅτι κατὰ τὴν τοιαύτην ἐφηβικὴν ἐξέλιξιν, ἐὰν ἐπιτευχθῇ ἡ ἀπελευθέρωσις, ἀναπληροῦται συχνὰ ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ αἰσθητικὸν στάδιον. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφαίνεται πάντοτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς πρὸς ἀνάγνωσιν μανίας καὶ τοῦ πρὸς τὸ θέατρον πάθους, ἀλλαις λέξεσιν ὑπὸ φιλολογικὴν μορφήν· τοῦτο ὑποδηλοῦν ὡσαύτως καὶ αἱ ἀθλοπαιδιαί, ἡ πρὸς περιηγήσεις ροπή, ἡ τάσις πρὸς τὸ τυχοδιωκτικόν, ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κινηματογράφου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ ὁ ἐπιμελέστατος τῶν ἐφήβων ἐνδιαφέρεται ἐξαιρετικὰ νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του ἀρκετὰς καὶ ἐξησφαλισμένας ἐλευθέρας ὥρας ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγέλματος. Πολλάκις δὲ ἡ αἰσθητικὴ ἐκείνη ἐποχὴ ἀναφαίνεται πολὺ ἀργά, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 20οῦ ἔτους, ὡς τμήμα καθυστερημένης καὶ νῦν ἀναπληρουμένης ἡβης.

Τοσαῦτα περὶ τῆς γενικῆς τυπικῆς γραμμῆς τῆς ἐξελίξεως. Καὶ νῦν πρέπει νὰ διεξέλθωμεν ἀκριβέστερον τὰ καθ' ἕναστον στοιχεῖα τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐπαγγελματικοῦ βίου, τὰ ὅποια διεκρίναμεν ἐν ἀρχῇ· καὶ δὴ θὰ πραγματευ-

θῶμεν ἐν πρώτοις περὶ τῶν ὑποκειμενικῶν στοιχείων κατ' ἀντίστροφον σειράν.

Ἐπαγγελματικὴν μὲν μορφωσιν δὲν συναποκομίζει φυσικὰ ὁ ἔφηβος ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ μόλις προαισθάνεται ὁπόσας γνώσεις καὶ ὁπόσῃν ἀσκήσιν απαιτοῦν καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπλᾶ ἐπαγγέλματα. Οἱ διαβλέποντες ἤδη ὅτι εἶναι χρήσιμον ἀνὰ μάθουν κάτι, ἐκλαμβάνουν πολὺ εὐκόλον τὸ πρᾶγμα καὶ εὐχαρίστως παρατρέχουν διὰ τῆς φαντασίας των τὰς ἀτερπεῖς καὶ κοπιώδεις πλευρὰς τῆς μαθητείας. Ὁ βιβλιοδέτης θὰ ἐπεθύμει νὰ δέσῃ τελείως τὸ βιβλίον του ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, ὁ μεταλλουργὸς νὰ εὐρεθῇ ἀμέσως πρὸ τοῦ τόρνου. Πλεῖστοι δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλατηρίου τοῦ κέρδους (ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ὑποκρύπτεται πάλιν ἡ πρὸς ἐλευθερίαν ὁρμή) θέλουν νὰ ὑπερπηθῆσουν ἐντελῶς πᾶσαν μαθητείαν καὶ διὰ τοῦτο προτιμοῦν ἐπάγγελμα μὴ χρῆζον μαθητείας, ἐὰν συνετοὶ καὶ προνοητικοὶ σύμβουλοι δὲν σκεφθοῦν ἤδη δι' αὐτοὺς ὅ,τι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θὰ σκεφθοῦν κάποτε βραδύτερον. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱκανοὺς φαίνεται ἀνήκουστον ὅτι θὰ διδάσκωνται ἐπὶ τρία ὀλόκληρα ἔτη τὴν τέχνην.

Τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὴν ἔλλειψιν εἰδικῆς περὶ τὸ ἐπάγγελμα γνώσεως. Ὁ ἔφηβος γνωρίζει τὸ πλεῖστον μόνον τὰ συνήθη ἐπαγγέλματα. Τοῦτο ἤδη περιορίζει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐκλογήν. Σπανίως ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ σπανιώτερον ἐκλεγόμενα παρέχουν ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον περισσοτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Οἱ πόθοι αὐτοῦ ἀναφλέγονται ἐξ ὧν βλέπει ἐνώπιόν του. Ἡ θεὰ λοιπὸν ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ρίζαν τῆς ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος. Παραλλήλως ὁμοῦ χωρεῖ συνήθως ὁδὸς ὀλιγώτερον ἄμεσος. Χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε οἱ ἄλλοι νὰ τὸ ἐννοοῦν, καταλαμβάνεται ὁ ἔφηβος ὑπὸ τῆς εἰκόνης ὀλοκλήρου τινὸς ἀνθρώπου, οὕτω δὲ διεγείρεται ἐν τῇ ψυχῇ του διαφέρον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀσκεῖ. Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ διατυπώσωμεν ἐνταῦθα εἶδος τι ψυχολογικοῦ νόμου ἐν τῇ ἐννοίᾳ τυπικοῦ φαινομένου, θὰ ἐλέγομεν ὅτι τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἐπάγγελμα δὲν πρέπει οὔτε πολὺ πλησίον τοῦ ὀφθαλμοῦ νὰ κεῖται οὔτε πολὺ μακρὰν. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν προβάλλουν

πολύ εύκρινεῖς αἱ σκισραὶ πλευραὶ, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν δὲν φαίνεται ἀρκετὰ τὸ ἐπάγγελμα. Διὰ τοῦτο δὲν ἐκλέγουν εὐχαρίστως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς (διὰ τὸν λόγον ἤδη ὅτι οὗτος ἀποτρέπει ἀπ' αὐτοῦ πολὺ συχνά), εὐκόλως ὁμως τὸ ἐπάγγελμα συγγενοῦς, καὶ δὴ συχνότατα τὸ τοῦ θείου. Ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν πλήθος ἐξομολογήσεων ἀναφερομένων εἰς τὸν τρόπον τῆς εὐρέσεως ἐπαγγέλματος. Φυσικὰ τοῦ ἐπαγγέλματος πλήρη γνῶσιν λαμβάνουν μόνον ὅταν ἀρχίσουν νὰ ἀσκοῦν αὐτό, τότε δὲ γεννᾶται εὐκόλως πικρὰ τις ἀπογοήτευσις.

Διότι μόλις τώρα λαμβάνει τις σαφεστέραν γνῶσιν τῆς π ρ ὀ σ τὸ ἐπάγγελμα ἰκανότητός του καὶ τῆς περὶ αὐτὸ ἰδιοφύτας του. Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον ὁ ἔφηβος μακρόθεν μόνον βλέπει πολλὰ ἐπαγγέλματα ἄγνωστα κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν, νὰ προὔποθέσωμεν ψυχολογικὴν αὐτογνωσίαν, τῆς ὁποίας στερεῖται πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ ὄριμος ἐπαγγελματίας; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλάχιστα ἀπασχολεῖ τὸν νέον. Δὲν προβαίνει οὐδὲ εἰς τὰς δύο ἀπλουστάτας σκέψεις αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν φυσικαὶ ἐνταῦθα. Ἄλλοι τὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ σωματικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις δὲν ἐξαρκοῦν διὰ τὸ σχέδιόν του, ἢ ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι πολὺ ἀσθενεῖς. Εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐν λεπτοτέρᾳ ἐνοίᾳ φυσιολογικῆς ἰκανότητος μόνον ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ προβῆ, καὶ δὴ κατὰ προσέγγισιν. Ἡ φυσιολογικὴ ἰκανότης στηρίζεται ἐπὶ πλήθους ὑποκειμενικῶν ἰδιοτήτων αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε σχεδὸν συνυπάρχουν πᾶσαι ἐν τῇ ἰδιορρυθμῷ συνθέσει, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ καθ' ἕκαστον ἀντικειμενικὸν ἐπάγγελμα ἐντὸς οἰκονομικοῦ βίου διακρινομένου ἐπὶ μεγάλῳ καταμερισμῷ τῶν ἔργων καὶ ἐξαρτωμένου ἐκ ποιοτικῶν ἐνεργειῶν. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα μόνον περὶ προδιαθέσεων πρὸς δεξιότητα, ἀλλὰ καὶ περὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων ἐν εὐρυτάτῃ ἐνοίᾳ. Ἡ ἐφηρομένη ψυχολογία τῶν νεωτάτων χρόνων προσπαθεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ πολὺπλοκον τοῦτο σύμπλεγμα τοῦ «ἐκ φύσεως ὑπάρχοντος». Τοῦτο προαπαιτεῖ ἀφ' ἑνὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἀντικειμενικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπαγγέλματος, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ γνῶσιν τῶν στοιχειωδῶν ψυχοφυσικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν εἰς αὐτάς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ὑποκειμένου

τῆς κατασκευασματικῆς αὐτῶν συνυφάνσεως, τῆς πρὸς ἀσκησιν καὶ ἐξέλιξιν ἱκανότητος αὐτῶν, τῶν δυνατῶν αὐτῶν ἀναπληρώσεων κ.λ.π. Πολλὰ τῶν φαινομένων τούτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρευνηθοῦν πειραματικῶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ πόρισμα τῆς ἐρεύνης ταύτης νὰ ἰσχύσῃ καὶ διὰ τὴν πραγματικὴν περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν προβάλλει ἡ ζωὴ. Ἄλλ' εἶναι πολὺ εὐχάριστον ὅτι τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ τεχνικὸν πεδίου ἐρευνῶνται ὀλονὲν ἐπιμελέστερον αἱ ἐκάστοτε ἀναγκαῖαι ἐπὶ μέρους ἐνέργειαι. Αἱ ψυχοτεχνικαὶ αὗται ἐρευνᾶι τῆς ἰδιοφυΐας ἀποτελοῦν σημαντικὴν συνδρομὴν πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος καὶ ἀξίζει νὰ τελειοποιηθοῦν, ἐν ᾧ τούναντίον θὰ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ ἀκόμη ὡς πρὸς τὰς καλουμένας γενικὰς πειραματικὰς ἐρεῦνας τῆς νοημοσύνης, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ φρονήματος.

Ἄν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐφήβων δύσκολον εἶναι νὰ ἐσκέφθησαν περὶ τῆς εἰδικῆς αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἱκανότητος καὶ ἐπομένως δὲν ἔχουν συνείδησιν αὐτῆς, θεωροῦν ἐν τούτοις σχεδὸν πάντοτε τὴν ὀρμέφυτον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα κλίσιν ὡς σύμπτωμα ἐπαγγελματικῆς τινος ἱκανότητος. Τὸ πρὸς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην δικαίωμα ἀντλεῖται ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εὐαρέστησις καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ πρᾶγμα σημαίνουν δύναμιν, ἡ ὁποία ὑπερνικᾷ πολλὰ ἐμπόδια, ἐπομένως καὶ διευκολύνει πῶς τὰς ἐπιπόνους ἀπικτήσεις τῆς ἐκμαθήσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως.

Ἐπειτα παραδέχονται ὅτι ἐν τῇ πρὸς τὸ πρᾶγμα ὀρμῇ ταύτῃ ὑποκρύπτεται ὀρθὸν ἐξ ἐνστικτοῦ συναίσθημα τῆς ἀτομικῆς ἱκανότητος. Παρὰ ταῦτα ὑφίσταται οὐσιώδης διαφορά μεταξὺ διαφέροντος καὶ ἰδιοφυΐας· ὡς πανταχοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Ἡ σκοτεινὴ ὀρμὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι δυνατὸν νὰ πλανᾶται. Ἀπὸ χαρακτηρολογικῆς ἐπόψεως ἀποτελεῖ βεβαίως σπουδαῖον σύμπτωμα. Ὁ δικαστὴς τῶν νέων Walter Hoffmann συνηθίζει νὰ σχηματίζῃ κατὰ προσέγγισιν εἰκόνα τῶν πρὸ αὐτοῦ προσαγομένων ἐφήβων τῇ βοήθειᾳ τῆς ἀκολουθοῦ ἐρωτήσεως: «Τί θέλεις νὰ γίνῃς;». Ἄλλὰ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἔπρεπε νὰ προσθέτῃ τις πάντοτε τὴν ἐξῆς: «Καὶ διατί;». Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐφήβων οὐδὲν ὀρισμένως ἐσκέφθησαν περὶ τούτου· ἔχουν μόνον τῆς ὀρμῆς αὐτῶν γνῶσιν, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ἐλατηρίου, τ.

ἔ. τῆς ἀξιολογικῆς τάσεως, τῆς ὁποίας σκοτεινὴ κυρίως ἔκφρασις ἀκόμη εἶναι ἡ ὁρμὴ αὐτή. Ἐὰν κατωρθοῦτο νὰ ὀδηγήσωμεν εἰς σαφῆ γνῶσιν τῶν ἐλατηρίων τοῦ ἐπαγγέλματος τὸσον ἐνωρὶς, θὰ ἐβλέπομεν σαφέστερον καὶ τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ ὁρμὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται ὡς κλίσις πρὸς ὠρισμένον ἐπάγγελμα, μόνον ἐν μιᾷ κυρίως περιπτώσει ὑποδηλοῖ καὶ ἰσχυρότερον βαθμὸν ἱκανότητος, ὅταν δηλαδὴ τὸ ἐπάγγελμα ἐπιδιώκεται χάριν τοῦ πρακτικοῦ ἀποτέλεσματος, ὅπερ πρόκειται νὰ ἐπιτελεσθῇ δι' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίπτωσιν δὲ πάλιν ταύτην ἡ ἀξία αὐτοῦ ὡς συμπτώματος εἶναι ἐξαιρετικῶς μεγάλη, ὅταν τὸ συναίσθημα τῆς ἱκανοποιήσεως συνδέεται περισσότερον πρὸς τὴν ἐπιτέλεσιν αὐτῆν τῆς ἐργασίας ἢ πρὸς τὸ ἔτοιμον ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅ,τι θέλγει καὶ κινεῖ πηγάζει οἶονεὶ ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἐπάγγελματος. Ἀλλὰ συνηθέστατα ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ περιφερείᾳ. Τοῦτο ἰσχύει ἤδη περὶ τοῦ ἐλατηρίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον προετάξαμεν ὡς τὰ μάλιστα διαδεδομένον, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ ἐπαγγέλματα, τ. ἔ. τὸ πρὸς κέρδος διαφέρον. Τὸ ἐπάγγελμα ὡς τοιοῦτο τότε μόνον δύναται νὰ ἱκανοποιῇ, ὅταν τὸ στοιχεῖον τοῦτο δὲν ἀσκῇ ἀποκλειστικὴν ροπὴν, ἀλλ' εἶναι συνδεδεμένον μετὰ τῆς κλίσεως πρὸς ἐπαγγελματικὴν δρᾶσιν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἐκτέλεσιν. Ἄλλως τὸ ἐπάγγελμα παραμένει «μέσον» μόνον πρὸς ἄλλο τι, ὅπερ ἐξαιρεται ἐν τῷ συνδυασμῷ τῶν ἐλατηρίων ὡς ὄντως σκοπός. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι κατευθύνσεις τῶν ἐλατηρίων εἶναι δυναταί. Ὁ νέος δύναται νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἀκολουθήσῃ ἐπάγγελμά τι, διότι τοῦτο παρέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν. Οὕτω πρὸ τοῦ πολέμου ἐν Γερμανίᾳ δὲν ἐξέλεγον πάντοτε οἱ ἐκ τῶν ἀπλῶν κύκλων καταγόμενοι τὰ οἰκονομικῶς προσοδοφόρα ἐπαγγέλματα, ἀλλὰ πολὺν λόγον κατωτέρας ὑπαλληλικῆς θέσεις, διότι ἐθεωροῦντο ὡς εὐγενέστεραι ἢ καὶ διότι συνεπήγοντο ἰδιαιτέραν στολήν. Ἐννοεῖται ὅτι ροπὴν εἶχε παρὰ τὸ στοιχεῖον τοῦτα τῆς τιμῆς καὶ τῆς τάξεως καὶ ἡ οἰκονομικῶς ἀσφαλῆς θέσις τοῦ ὑπαλλήλου.